

דף שבועי

בס"ד

פרשת בשלח, תשפ"ה, מספר 1605

מן הוא זיו גיורא דפני

* הוא אמר: "וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם" (בר' שם), ופרע להם במדבר, שנאמר: "וְאָרְחֲצֶךָ בַּמַּיִם" (יח' טז:ז).

* הוא אמר: "וְהִשְׁעֲנוּ תַחַת הָעֵץ" (בר' שם) והקב"ה "פָּרַשׁ עֵינָיו לְמִסְדָּךָ" (תה' קה:לט).

* הוא ליהוה אותם, שנאמר: "וְאִבְרָהָם הִלְךְ עִמָּם לְשַׁלְחָם" (בר' שם:טז), ופרע הקדוש ברוך הוא לבניו, שנאמר: "וְהָ הִלְךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם" (שמ' יג:כא).

* הוא אמר: "וְאִקְחָה פֶת לְחֶם" (בר' שם:ה), והקדוש ברוך הוא אמר: "הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם" (שמ' טז:ד).

אמר רבי יהודה הלוי בר רבי שלום בשם רבי יונה, ואף רבי לוי בשם רבי חמא בר רבי חנינא אמר: לארבעים ושנים מסעות ירד להם המן. והיכן ירד? באלוש. ולמה באלוש? בזכות שאמר אברהם: "לוֹשֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוּת" (בר' יח:ו).

דברים דומים מופיעים גם בגמרא, במסכת בבא מציעא פו ע"ב.

לפי מסכת תענית (ט ע"א) המן ניתן לבני ישראל בזכות משה:

מיתבי ר' יוסי בר' יהודה אומר: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן משה ואהרן ומרים, וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן: באר וענן ומן. באר בזכות מרים; עמוד ענן בזכות אהרן; מן בזכות משה. מתה מרים נסתלק הבאר וחזרה בזכות שניהן. מת אהרן נסתלקו ענני כבוד, אלא חזרו שניהם בזכות משה. מת משה נסתלקו כולן.

מה היה טעמו של ה"מן"? "ויקראו בית-ישראל את שמו מן, והוא, כְּזָרַע גֵּד לְבָן, וְטַעְמוֹ כְּצִפְיַחַת בְּדָבֶשׁ" (שמ' טז:לא). בילקוט שמעוני (סימן רנח) כתוב על טעמו:

אמר רבי יוסי בר רבי חנינא: לא כשם שהזקן טועם ממנו היו התינוקות טועמין, התינוקות היו טועמין אותו טעם חלב, שנאמר: "וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשֶּׁמֶן". והבחורים היו טועמין בו כדבש, שנאמר: "וְטַעְמוֹ כְּצִפְיַחַת בְּדָבֶשׁ". והזקנים היו טועמין בו כלחם, שנאמר: "הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם". והחולה היה טועמו כסולת מעורב בשמן ודבש כטיסני זו שעושין לחולה, שנאמר: "וּבִשְׁלוֹ בְּפָרוֹר".

ומנין שהיה בו טעם סולת ודבש? שנאמר: "וְלַחְמִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְךָ סֹלֶת וְשֶׁמֶן וְדָבֶשׁ". והתניא: רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: שלושה שמות נקרא המן: לחם, דבש, שמן: לחם – לנערים, שמן – לקטנים, דבש – לזקנים.

ברצוני להתמקד באחד הסיפורים בפרשתנו, שפחות מדובר בהם בד"כ, והוא הפרק הקרוי "פרשת המן". ראשית, מהי משמעות המילה "מן"? כבר בפרשת בראשית, לאחר בריאת העולם, נתן האדם שמות לכל אחד מהברואים: "וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ: וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וְלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל חַיַּת הָאָרֶץ" (בר' ב:יט-כ). רש"י מפרש שם: "כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם הוא שמו לעולם". גם כאן נתן האדם את השם כדי להסביר את התופעה; ההסבר לשם מוזכר בכתוב במפורש: "כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא" (שמ' טז:יד), ומשה הסביר לעם מהי התופעה המוזרה: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן ה' לָכֶם לֶאֱכֹלָהּ" (שם).

אנו מכירים משפות עתיקות נוספות את השימוש במילה "מן" או "מנא" במשמעות "מה?". כן הדבר בשפה האוגריתית או הכנענית העתיקה בהתאמה. אנו מוצאים גם מילים דומות בניבים שונים של השפה הארמית, כולל זו שבשימוש קהילות ישראל. כמו כן, אנו מכירים מילים דומות גם בשפות המדוברות כיום, כגון השפה הערבית (מין – מאן = מי).

הלחם הניתן לבני ישראל, כפי שמוזכר בפרשה, אינו מגיע לבדו. יחד עם הלחם, מגיע גם הבשר – (אגב שפות – בערבית לחם = בשר): "בֵּין הָעֲרָבִים תֹּאכְלוּ בֶשֶׂר וַיִּבְקַר תִּשְׁבְּעוּ לֶחֶם... וַיְהִי בְעֶרְבַי וַתַּעַל הַשֶּׁלֹּ וַתִּכַּס אֶת-הַמַּחְנֶה" (שם טז:לב-ג). השילוב של המן והשלו הניתנים לבני ישראל בצאתם ממצרים מוזכר מספר פעמים גם בספר תהלים: "וַיִּמְטַר עֲלֵיהֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיִּדְגֵן-שָׁמַיִם נֶתַן לָמֹן, וּבַהֲמַשְׁךְ: "וַיִּמְטַר עֲלֵיהֶם כְּלֶפֶר שָׂאֵר וַיִּכְחֹל יָמִים עוֹף כְּנָף" (עח:כד, כז); "שֶׁאֵל וַיִּבֵּא שָׁלוֹ וְלַחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבְּעֵם" (קה:מ).

על שום מה זכו בני ישראל שניתן להם המן? (שמות רבה פרשה כה פיסקא ה):

רבי חנין אמר: בשעה שקרא הקדוש ברוך הוא לאברהם, ענה לו: "וַיֹּאמֶר הֲנִי" (בר' כב:א). אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך (בו) [באותו] לשון אני משלם שכר לבניך, שנאמר: "הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם".

אֵתָּה מוֹצֵא, כֹּל מֵה שַׁעֲשֵׂה אַבְרָהָם אַבִּינוּ לְמַלְאכֵי הַשָּׁרֵת בַּעֲצָמוֹ, עֲשֵׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָנָיו בְּמַדְבַּר:

* הוא אמר: "יִקַּח נָא מֵעַט מַיִם" (בר' יח:ד), על ידי שליח, והקדוש ברוך הוא נתן מים על ידי שליח, מנין? שנאמר: "הֲנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצּוּר" (שמ' יז:ו).

* זיו גיורא דפני, ירושלים.
* המאמר מוקדש לעילוי נשמת אבי, אברהם לורברבוים בן ציפורה ז"ל, שהשבוע פקידת שנתו, ולמען אחדות ישראל.

"למען אַנסנו הילך בתורתך", שלחם זה שלקטוהו בלא יגיעה ועבודה היה עוזר להם ללמוד התורה, כמו שכתוב: "לא נתנה תורה אלא לאוכלי מן, ולחם זה היה נקי מפסולת ועכירות, כן הזדככו אוכליו מגשמיית ועכירות והתקרבו אל ענין הרוחני. והנפשי תגבר על החומרי, וכן יתיחס אל השמים שיהיה רוחני והם יקבלוהו מה' ע"י שמרם את התורה ובטחונם בה".

אור החיים (ר' חיים בן עטר זיע"א) מפרש: "למען אַנסנו וגו'. כי לחם מן השמים לא יצטרך שום תיקון ובזה יהיו פנוים מכל, ואראה הילך וגו'".
הבן איש חי (ר' יוסף חיים זיע"א) מסתמך על האמור על ידי חז"ל בין השאר במסכת יומא:

מאחר והיו בו כל הטעמים – היה אפשר לראות על כל אדם ואדם עד כמה מחבב את התורה ועוזב את כל התענוגים האחרים... בעלי דרכה של תורה היו באמת רוצים טעום בו רק פת במלח, מה שאין כן שאר האנשים. ואכן, משום כך ראה הקב"ה מי מישראל אוהז דרכה של תורה (בן איש חי א' – כלה ג').

ואולם, ישראל נכשלו בניסיון זה: "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו. ויאמר ה' אל משה עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתך" (שם' טז: כז-כח). מי הם אלו שלא עמדו בפיתוי? אין זה ברור מהכתובים. לא חז"ל ולא המפרשים נתנו לכך תשובה חד משמעית. אולם ברור כי הקב"ה כולל את ישראל כולם בכישלון הניסיון. החל במשה עצמו ועד אחרון העם והאספסוף הנלווה אליו. רש"י מסביר זאת, שעל ידי הרשעים מתגנן הכשרין, וספורנו מבאר שגם משה נכשל בניסיון משום שהסתפק במתן הוראה כללית, ולא לימד את ישראל הלכות שבת.

מכאן אנו יכולים ללמוד את חשיבות הערבות ההדדית של בני ישראל; מסופר שרק חלק חרגו, אולם כולם כשלו בניסיון, החל ממשה וכלה באחרון העם. הדבר נכון במיוחד בנושא השבת, כאמור: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאליים" (שבת ק"ח ע"ב). ואולי זה מכון אותנו גם לדברי הלל הזקן במסכת שבת בבואו ללמד את התורה כולה על רגל אחת: "דעלך סני לחברך לא תעביד – זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור" (שבת לא ע"א). או כדברי ר' עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך – זה כלל גדול בתורה" (על פי הכתוב בפרשת קדושים [וי' טי: יח]).

מתן המן לבני ישראל במהלך נודיהם במדבר נזכר מספר פעמים במקרא; בפרשתנו וכן בספר במדבר: והאספסוף אשר בקרב התאוה תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר. זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים. ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו (יא: ד-ו).

יש הסוברים כי כל חמשת הטעמים הללו נמצאו במן, כאמור במסכת יומא (עה ע"א). אך מסתבר שטעם המן לא כל כך ערב לחיכם של בני ישראל, כפי שנאמר בהמשך: "וידבר העם בא-להים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלקל" (כא: ה).

רבותינו עמדו על כך שבמתן המן הפך הקב"ה את סדרי בראשית:

רבן שמעון בן גמליאל אומר: בא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, ששינה להם מעשה בראשית. עשה להן הקדוש ברוך הוא העליונים תחתונים, והתחתונים עליונים. לשעבר היה לחם עולה מן הארץ והטל יורד מן השמים. ועכשיו ירד הלחם מן השמים והטל עלה מן הארץ (מדרש תנחומא "בשלח" פרק טז פסקה כ).

אנו מוצאים במקרא שהקב"ה מעמיד את מאמיניו בניסיונות. בדרך כלל אלו ניסיונות ליחיד; למשל, אברהם התנסה בעשרה ניסיונות, וניסיון העקדה היה הגדול מכולם, ועוד. כאן אנו רואים משהו שונה – הקב"ה העמיד את עם ישראל בניסיון:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה, הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקִטּוֹ דָּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ, לְמַעַן אֲנַסְנוּ הִילֵךְ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא (שם' טז: ד).

כבר עמדו על כך חז"ל שהמן ניתן כניסיון לרבים (תענית ט ע"א):

א"ר יוחנן מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים. מטר בשביל יחיד דכתיב: "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך" (דב' כח: יב). לפרנסה בשביל רבים דכתיב: "הגני ממטיר לכם לחם" (שם' טז: ד).

מהו אותו ניסיון שנודש עם ישראל לעמוד בו? לפי רש"י: "דבר-יום ב'יומר" – צורך אכילת יום ילקטו ב'יומר ולא ילקטו היום לצורך מחר" (מכילתא). "למען אַנסנו הילך בתורתך" – "אם ישמרו מצות התלויות בו, שלא יותירו ממנו ולא יצאו בשבת ללקוט".

מכאן אנו יכולים ללמוד על המרכזיות של שמירת השבת כעמוד תווך חשוב בקיום המצוות ודבקות בתורת ה': "אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: כל המשמר שבת כהלכתו אפ"י עובד עבודה זרה [כדור] אנוש מוחלין לו" (שבת ק"ח ע"ב).

הרמב"ן סבור אחרת מרש"י וכותב: לשון רש"י ואיננו נכון, אבל הוא כמו שאמר (דב' ח: טז): "המאכלך מן במדבר אשר לא ידעון אבתך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך", כי ניסיון הוא להם שלא היה בידם מזון ולא יראו להם עצה במדבר רק המן שלא ידעו מתחלה ולא שמעו מאבותם, ויורד להם דבר יום ב'יומר וירעבו אליו, ועם כל זה שמעו ללכת אחרי השם "וזכרת את כל הדרך אשר הליכך ה' א-להיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר מצותיו אם לא" (דב' ח: ב).

המלב"ם מפרש:

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע

בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף